

SVETI PAVAO, PROGONJENI SUŽANJ KRISTOV*

Adalbert Rebić

Pavlov je život ispunjen razočaranjima, patnjama, progonstvima i tjeskobama. On je doista bio s Kristom raspet Kristu (usp. Gal 2,19). Svoja je trpljenja herojski podnosio i u tome svim kršćanima postao uzorom. Svoja je trpljenja u svjetlu Isusa Krista teološki osmislio. U najtežim svojim časovima napisao je najvrednija pisma, prožeta dubokim teološkim sadržajem. Tako je postao prvim »crkvenim naučiteljem«.

Pavao je u svom obraćenju i pozvanju pred Damaskom bio od Krista tako jako »zahvaćen« (Fil 3,12) da je postao jednostavno »rob«, »sluga« i »oruđe« Isusa Krista. A već u tom prvom času novog življenja, u času pozvanja, Krist mu je najjavio da će poradi njegova imena morati mnogo pretrpjeti (Dj 9,16). On se s Isusom toliko suživio, otkako ga je proslavljena vidio pred Damaskom, da je uistinu mogao reći vjernicima u Galaciji: »Ne živim više ja nego živi Krist u meni!« (Gal 2,20). »U svome tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo njegovo, za Crkvu« (Kol 1,24). O svojim je trpljenjima i progonstvima stalno razmišljao sjedinjen s Kristom. Shvatio je da po trpljenju postaje sve sličniji svome Gospodinu, svome Učitelju. Radovao se u patnjama, kad je spoznao da su one njegova apostolska sudbina: »Zato uživam u slabostima, uvredama, poteškoćama, progonstvima, tjeskobama poradi Krista. Jer, kad sam slab, onda sam jak!« (2 Kor 12, 10).

S onim događajem u Damasku Pavlov je život dobio svoje novo usmjerenje. U svjetlu tog događaja on je sve unaprijed tumačio. Njegov život i njegovo teološko razmišljanje u tijesnom su uzajamnom odnosu. Povijesni časovi Pavlova života ključ su za razumijevanje njegove teologije. Izgradnja njegove teološke misli nije prvenstveno *intelektualne* nego *egzistencijalne* naravi.

Nepresušni izvor za upoznavanje Pavlova života jesu *Djela* apostolska koja je napisao Luka, Pavlov učenik i pratilac, kao produžetak svoga

* Literatura (najvažnija): F. Prat, *Saint Paul*, Paris, 1921; 25. izdanje 1946; E. Baumann, *Saint Paul*, Paris, 1925; K. Pieper, *Paulus, seine missionarische Persönlichkeit und Wirksamkeit*, München, 1926; A. Tricot, *Saint Paul Apôtre des Gentils*, Paris 1928; G. Ciriani, *Paolo apostolo di Gesù Cristo, nella sua vita e nella sua dottrina*, Torino, 1929; J. Holzner, *Paulus. Ein Heldenleben im Dienste Christi*, Freiburg i. Br., 1937; (prevedeno na hrvatski); E. B. Allo, *Paul, Apôtre de Jésus Christ*, Paris, 1942; G. Ricciotti, *Paolo Apostolo*, Roma, 1946; A. Penna, *San Paolo*, Alba, 1946; J. Perez de Urbel, *Saint Paul. Sa vie et son temps*, Paris, 1958; B. Rigaux, *Saint Paul et ses Lettres*, Paris—Brugges, 1962; J. Cantinat, *Vie de Saint Paul Apôtre*, Paris, 1964; D. Dobschutz, *Paulus und die jüdische Thora—Polizei*, Erlangen, 1966/67 (dissertatio); Ph. Seidenticker, *Paulus der verfolgte Apostel Jesu Christi*, Stuttgarter Bibel Studien, Stuttgart, 1965; Ben-Chorin (Židov), *Paulus. Der Völkerapostel in jüdischer Sicht*, München, 1970; G. Born-Kamm, *Paulus*, Stuttgart, 1970; J. Munck, *Paulus und die Heilsgeschichte*, Kopenhagen, 1954; A. Wiktenhauser, *Die Apostelgeschichte*, Regensburger, Neues Testament 5, Regensburg, 1961.

Evandjelja. U drugom dijelu Dj (9; 13—26) Luka opisuje misijsko djelovanje Pavlovo. Luka se, međutim, ne zanima *prvenstveno* za povijesne događaje Pavlova života nego za Isusa Krista čiji je život i djela opisao u prvoj knjizi (*Evandjelje*), a njegov proslavljeni život i otajstveno djelovanje u Crkvi preko apostola želi opisati u drugoj (*Djela*). Dvanaestorica s Petrom i Ivanom na čelu, helenisti Stjepan i Filip, a posebno Pavao — svjedoci su i oruđe proslavljenoga Krista koji preko njih nastavlja čudesno djelovati. U tom okviru i u takvom svjetlu Lukine teologije ljudi koje je Krist pozvao i poslao da propovijedaju njegovu Radosnu vijest dobivaju nove povijesnospasenjske dimenzije koje, dakako, nadilaze obične dimenzije svakodnevnog života. No to nipošto ne znači da su povijesni podaci u Dj nevažni i da ih treba potcjenjivati. Nipošto! Naprotiv, oni su nam dragocjeni elemenat za okvir života i djelovanja onih koje Dj opisuju. Tko kao Luka opisuje povijest spasenja mora biti pouzdan i u povijesnim podacima.¹

Pavlove su poslanice vrlo važne kako za razumijevanje širenja mlade Crkve u sredozemnom području, tako i, još više, za poznavanje same Pavlove ličnosti. Pavla je Krist pred Damaskom tako »zahvatio« da je on kao njegovo izabrano oruđe neumorno propovijedao Radosnu vijest među poganima (Gal 1,16; 2,29; Rim 1,5; 11,13; 15,16; 1 Tim 2,7). U tom su ga njegovu djelovanju za Krista među poganima judaisti, dotično judeokršćani toliko napadali da ih je sam u srđžbi nazvao »psima« koji ga progone (usp. Fil 3,2). Na kraju je ostao sam, na cjedilu. Gotovo su ga svi napustili. Svome dragome Timoteju piše iz zatvora: »Svi su me napustili... Samo je Luka kod mene« (2 Tim 4,16.11).

Pavao je poslije svog poziva pred Damaskom bio gotovo neprekidno napadan, dapače i od svojih vlastitih ljudi, osobito od judeokršćana koji su ga optuživali da je izdao židovsku predaju. Bio je progonjeni sluga, rob Kristov. Ušao je u povijest Crkve kao onaj koga treba nasljedovati (usp. 1 Kor 11,1; 1 Sol 1,5; 2 Sol 3,7; Fil 3,17; Gal 4,12). Stalno je o svojim patnjama, trpljenjima i progonstvima razmišljao i tako je sazrijevala njegova teološka misao. Shvatio je da je propovijedanje Isusa Krista nužno spojeno s trpljenjima, patnjama i progonstvima. Shvatio je, dapače, da nam je u Kraljevstvo Božje ući kroz mnoge patnje i trpljenja.

Neprijateljstva sa strane Židova i »lažne braće«

Sažetak svojih trpljenja i svojih patnja dao je Pavao godine 57, pola godine prije nego je bio u Jeruzalemu uhićen, u 2 Kor u glasovitoj raspravi s judeokršćanima koji su mu u Korintu htjeli potkopati apostolski i propovjednički auktoritet.²

¹ Usp. Philipp Seidensticker, *Paulus, der vefolgte Apostel Jesu Christi*, Stuttgarter Bibelstudien 8, Stuttgart, 1965, str. 11.

² »Sluge su Kristovi? Kao mahnit govorim: ja još više! U naporima — preobilno; u tamnicama — preobilno; u batinama — prekomjerno; u smrtnim pogiblima — često. Od Židova primao sa pet puta po četrdeset manje jednu. Triput sam bio šiban, jednom kamenovan, triput doživio brodolom, jednu noć i dan proveo sam u bezdanu. Cesta putovanja, pogibli od rijeka, pogibli od

Muke i patnje koje su tu opisane vezane su većim dijelom uz Pavlova putovanja. Od tih navedenih patnja dvije su koje privlače našu pažnju: progonstva sa strane Židova i progonstva sa strane *lažne braće*. Židovi su ga progonila, jer je poslije obraćenja za njih bio odmetnik od prave vjere, renegat, i k tome još propovjednik Isusa Nazarećanina.³ Zbog toga je mogao biti i kamenovan. Židovi su ga, čak i oni obraćeni na kršćanstvo, optuživali da propovijeda »otpad od Zakona Mojsijeva« (up. Dj 21,21) i svugdje u svijetu djeluje protiv svoga naroda i svetih mjesta (Dj 21,21.28). Židovi su ga zato nastojali ubiti.⁴ Pavao je morao primiti 5 puta sinagogalnu disciplinarnu kaznu »40 udaraca manje jedan« (2 Kor 11,24), jer je među Židovima propovijedao Evanđelje Kristovo.

Pavla su osobito mnogo progonila »lažna braća« (2 Kor 11,26). Ona su u tome bila osobito aktivna, dok je Pavao boravio u Efezu. Njihov cilj nije bio da Pavla unište fizički nego da unište njegov autoritet u kršćanskim zajednicama koje je on osnovao. Osporavali su mu apostolsku i propovjedničku službu. Optuživali su ga da je ispraznio sadržaj Kristova evanđelja i da mu je način propovijedanja takav da se sviđa ljudima.

Pavlovo razočaranje u Jeruzalemu (oko godine 38)

Pavlu se pred Damaskom objavio sam proslavljeni Isus Krist (Gal 1,12; i Kor 9,1; 15,8; Dj 9,1—19). To je za njega, ponosnog Židova i učenika glasovitog Gamaliela (Dj 22,3; usp. Gal 1,14; Fil 3,5—6), bila životna prekretnica: u jednom je hipu postao »slugom Isusa Krista«. U 2 Kor 4,6 uspoređuje on taj događaj sa stvaranjem svjetla (usp. Post 3,1). U jednom je hipu spoznao da je Isus Krist svojom smrću i uskrsnućem nadišao i učinio suvišnim za spasenje obdržavanje Mojsijeva Zakona i otačkih predaja (usp. Fil 3,7—9).

Poslije krštenja u Damasku, koje je uspostavilo ravnotežu njegova života, on odlazi u arabijsku pustinju⁵ da osmisli svoj novi život, da u svjetlu novih događaja razmisli o Svetom pismu i nauči Isusa Krista (Gal 1,17;). Vrativši se natrag u Damask, propovijeda Židovima da je Isus Nazarećanin doista Mesija, Sin Božji. Židovi skovaše urotu i odluče da ga pomoću nabatejskog kralja Arete uhvate i ubiju. Kršćani ga u košari spuste preko zida grada Damaska i tako ga spase. Pavao je taj bijeg

●
razbojnika, pogibli od sunarodnjaka, pogibli od pogana, pogibli u gradu, pogibli u pustinji, pogibli na moru, pogibli od lažne braće; u trudu i naporu, često u nespavanju na gladu i žeđi, često u postovima, u studeni i golotinji! Osim toga, uz drugo, salijetanje svakodnevno, briga za sve crkve...« (2. Kor 11,23—31).

³ Usp. E. Stauffer, *Jerusalem und Rom*, Bern, 1957, str. 113—122.

⁴ Dj spominju na 8 mjesta kako su Židovi pokušali ubiti Pavla. U Ikonijumu planirano kamenovanje bilo je ostvareno u Listri (Dj 14,5.19). Ubojstvo je bilo zasnovano i u Jeruzalemu (Dj 9,29 s; 23,21) i u Korintu (20,3). U Maloj Aziji takvim je židovskim naumima Pavao za dlaku izbjegao (2 Kor 1,9; usp. Rim 8,36). U Jeruzalemu su Židovi dvaput Pavla pokušali kamenovati (Dj 21,30 i 22,23). Jedno takvo kamenovanje bilo je zasnovano već u Damasku (Dj 9,23—25).

⁵ Arabijska pustinja u kojoj je Pavao sproveo dvije-tri godine poslije krštenja nalazila se nekoliko kilometara južnije od Damaska.

smatrao kao nešto sramotno u svom životu (usp. 2 Kor 11,32; Dj 9,25). Ali bila je to prava smrtna opasnost.

Pavao odlazi u Jeruzalem da posjeti prvu kršćansku zajednicu i Kefu (Gal 1,18). Jeruzalem je s Hramom za Pavla bio njegov duhovni zavičaj. Sada Jeruzalem kao mjesto smrti i uskrsnuća Gospodinova, izlazište kršćanske »Božje zajednice« dobiva za nj još veće značenje. No, u Jeruzalemu je doživio Pavao prvo veliko razočaranje: nitko ga nije oduševljeno primio. Uspomene na nj kao na progonitelja prvih kršćana bile su još vrlo svježije: »Svi su se pred njim plašili i nisu mogli vjerovati da je on postao učenicom Kristovim« (Dj 9,26). Samo je cipranin Barnaba imao toliko hrabrosti da se s njime sprijateljio i uveo ga u kršćansku jeruzalemsku zajednicu (9,27). Premda Luka u Dj 9,28 veli »od tada se s njima slobodno kretao po Jeruzalemu i smjelo propovijedao u ime Gospodnje« (9,28), to ne znači, da je s kršćanima išao ruku pod ruku po ulicama. Jeruzalemski su kršćani bili obraćeni Židovi (judeokršćani) koji su bili tijesno vezani uz Hram i sinagogu. Imali su partikularistički mentalitet: propovijedali su Evanđelje samo Židovima i nadali su se da će biti uspostavljeno »mesijansko kraljevstvo« (usp. Dj 1,6). Još godine 48., na apostolskom Saboru u Jeruzalemu, prvaci jeruzalemske Crkve izjavljuju da je njihovo misijsko područje među »obrezanima«, to jest među Židovima (Dj 2,9), a godine 58. Jakov ukazuje na mnoge Židove koji su uzvjerovali u Krista a koji su i dalje ustrajali u Zakonu (Dj 21,20). U takvoj je kršćanskoj zajednici Pavao bio nepoželjan.⁶ Zato će Pavao morati bježati iz Jeruzalema.

Pavao je doživio u Jeruzalemu drugi Kristov poziv: propovijedati Evanđelje poganima (Dj 22,17—21). Taj će poziv biti za njegov život od sada od presudnog značaja. Kad je Pavao otišao iz Jeruzalema, »Crkva je u Judeji, u Galileji i u Samariji imala mir«, primjećuje Luka (Dj 9,31). Rezerviranost jeruzalemske Crkve prema poganima osjećamo još u Matejevu Evanđelju prema kojemu (Mt 10,6) Isus zabranjuje učenicima ići među pogane i u sela samarijanska. Luka i Marko su ovaj restriktivni izričaj iz Matejeva Evanđelja ispustili i u svojem Evanđelju formulirali Isusovu zapovijed prema kojoj učenici moraju ići po cijelom svijetu propovijedati evanđelje svakome stvorenju (Mk 16,15 i Lk 24,47). Ova se zapovijed nalazila i u Matejevu Evanđelju (Mt 28,19). Ona je očito plod refleksije Isusovih učenika nad kasnijim djelovanjem Crkve među poganima. U takvu izričaju ovu zapovijed nije Isus izgovorio, ali ona ipak vjerno odražava želju Isusovu, koja se poslije u viđenjima Pavlu i Petru objavila. Učenici Isusovi nisu odmah poslije uskrsnuća Isusova i poslije Duhova shvatili novo nastalu situaciju. Mislili su da propovijedanje Isusova Evanđelja poganima treba odgoditi dok se ne obrati sav Izrael. U takvoj situaciji Krist je pozvao Pavla i dao mu nalog da propovijeda poganima. U povijesti spasenja Bog često uz službenu hijerarhiju postavlja proroka kojemu osobno daje neki nalog važan za povijest spasenja. Pavla Krist odabire da iznese njegovo ime iz uskih okvira židovstva u velike okvire rimskoga carstva.

⁶ Usp. L. Goppelt, *Die apostolische und nachapostolische Zeit*, Göttingen, 1962, 37—41; W. L. Knox, *St Paul and the Church of Jerusalem*, Cambridge, 1925; E. Haenchen, *Judentum und Christentum in der Apostelgeschichte*, u *Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft* 54(1963) 155—187.

Neraspoloženje u Antiohiji (godine 45—54)

Pavao u novom misijskom središtu, u Antiohiji

Antiohija je postala pravo misijsko središte,⁷ iz nje su polazili i u nju se vraćali misionari koji su propovijedali Krista Isusa po gradićima Male Azije, Sirije i Cilicije. Ona je dapače bila vrlo živo i aktivno misijsko središte. U njoj je — zahvaljujući misijskom zanosu — bujao kršćanski život; samo ona kršćanska zajednica koja misionizira djelotvorno živi. S Jeruzalemom je bilo drugačije: on nije misionizirao, barem ne svim srcem. Zato jeruzalemska crkvena zajednica nije nadživjela vrijeme židovskog rata (66—70); ona je sa Židovima u Jeruzalemu izginula (nešto je kršćana, kako nas izvješćuje Euzebij u svojoj povijesti Crkve (3,5,2s) pobjeglo u gradić Pella u Transjordaniji).

Antiohiji poraste još više ugled, kad je godine 43., dotično 44. u nju došao Kefa (Dj 12,17). Godine 45. u crkveni život Antiohije uključio se i Pavao, nakon što je 7 godina sproveo u Tarzu razočaran nad onim što je doživio u Jeruzalemu od Židova i od svoje (lažne) braće. U crkveni rad uveo ga je opet Barnaba (Dj 11,24); on ga je osobno potražio u Tarzu. Barnaba i Pavao zajedno djeluju u Antiohiji punu godinu dana (11,26). No ni u Antiohiji nije bio ostvaren ideal: zajedništvo Židova i pogana u istoj vjeri u Isusa Krista. Bilo je i tu poteškoća. Židovski su izbjeglice i tu propovijedali Evanđelje samo Židovima; samo je nekoliko Židova imalo hrabrosti obratiti se s Radosnom porukom Božjom poganima od kojih mnogi postadoše kršćani (Dj 11,19—21). Sada su nastale napetosti između tih dviju skupina.

Antiohijska kršćanska zajednica šalje svoje službenike pod vodstvom Barnabe u sva okolna mjesta po Siriji, Ciliciji i Maloj Aziji. To je za cijelu Crkvu bilo od velike važnosti; prema Luki (Dj 13,2) bilo je to učinjeno po nalogu Duha svetoga. No nastalo je pitanje, ima li Crkva—kći uopće pravo slati svoje misionare po svijetu. I sami Židovi koji su iz Jeruzalema pobjegli u Antiohiju bojali su se da će Jeruzalem time izgubiti prvenstvo u Crkvi kao Majka—Crkva, to više što ondje više nema Petra. Kada su se apostoli (misionari)⁸ vratili sa svojeg apostolskog putovanja i pripovijedali zajednici o svom uspjehu, o tome kako je mnogo pogana prigrlilo vjeru u Krista — članovi se antiohijske crkvene zajednice nisu tome radovali. Barem Luka to ne ističe (usp. 14,27 s 15,3; 18,22 s 21,17). Zašto? Odmah nakon toga Luka izvještava kako su iz Judeje došli farizejski usmjereni judeokršćani koji su »učili« braću u Antiohiji, da se moraju po Mojsijevu zakonu dati obrezati; inače da neće postići spasenje (Dj 15,5). Ovo je bilo usmjereno upravo protiv Pavla i Barnabe koji su pogane pripuštali u kršćanstvo bez obrezanja i bez obveze obdr-

⁷ P. Gaechter, *Jerusalem und Antiochia. Ein Beitrag zur urkirchlichen Rechtsentwicklung*, u *Zeitschrift für katholische Theologie* 70(1948) str. 24. Usp. V. Schultze, *Altchristliche Städte und Landschaften*, III, *Antiocheia*, Gütersloh, 1930.

⁸ Ovaj naziv »apostoli« ne smijemo shvatiti kao časn naslov nego u širem smislu riječi u kojem znači *poslanici* (latinski *misionari*). Vidi sličnu jezičnu terminologiju u Fil 2,25 i 2 Kor 8,23.

žavanja Mojsijeva Zakona. Između njih nastaje velika prepirka i svađa. Pavao je zastupao svoje stanovište (donosi Codex B Bezae poslije Dj 15,2): »Treba svatko ostati tako kako je sada!« (usp. 1 Kor 7,17s). Pavao je, dakle, došao u sukob s jeruzalemskim judeokršćanima ortodoksne sljedbe. Prema ovima pogani mogu spasenje postići samo preko Izraela, a ne izravno preko vjere u Isusa Krista. Da je pobijedilo mišljenje ovih judaista, Pavao bi bio »trčao uzalud« (Gal 2,2). No to nije bilo usmjereno samo protiv Pavla, nego je omalovažavalo i vrijednost Kristovih zasluga za spasenje.

Da bi se riješio spor između Pavla i judeokršćana, antiohijska zajednica pošalje Pavla i Barnabu u Jeruzalem da oni to pitanje ondje riješe s predstavnicima jeruzalemske Crkve. Prema kodeksu B proizlazi da su judaisti kao auktoritativni ljudi zapovjedili članovima kršćanske zajednice u Antiohiji da pošalju Pavla i Barnabu u Jeruzalem na odgovornost (15,2—5 usporedi s 15,24). Nešto je takvo moralo biti po srijedi i možda se Pavao nećkao ići u Jeruzalem da nekome podastre svoju nauku, jer u Gal 2,2 tvrdi da je u Jeruzalem pošao po uputi dobivenoj u jednoj objavi u viđenju. Pavao je naime bio svjestan da nije »od ljudi nego od samog Isusa Krista određen da propovijeda poganima« (Dj 22,21; 13,1 s). On je za vrhovnog suca nad sobom priznavao samo Isusa Krista Gospodina (usp. 1 Kor 4,3s). Zato je u ovom času samosvjesni Pavao bio objavom ponukan da ipak pođe u Jeruzalem, da se spasi jedinstvo mlade Crkve. Ta je objava Pavlu ojačala svijest o Crkvi i vezanosti uz Dva-naestoricu u Jeruzalemu.

U Jeruzalemu su Pavao i Barnaba saznali da su judaisti nastupali u Antiohiji u svoje ime, bez »posebnog naloga«. Svojim su govorima uznemirivali kršćansku zajednicu u Antiohiji. — Prijem je u Jeruzalemu bio više hladan i rezerviran nego radostan kao što bi morao biti i kao što je činjenično bio u Feniciji i Samariji (usp. 15,3). U Jeruzalemu je bilo dosta kršćana iz farizejske sljedbe koji su ustali protiv Pavla i govorili: »Treba ih (pogane) obrezati i zapovjediti im da opslužuju Zakon Mojsijev!« (Dj 15,5). Spor je između Pavla i ovih judaista bio tako zaostren da su morali posredovati apostoli i starješine jeruzalemske crkvene zajednice zajedno. Održali su sabor, Apostolski sabor (godine 48.)⁹ Apostolski sabor je dao pravo Pavlu i Barnabi. Pružili su si ruke u znak mira i slaganja (Gal 2,9). Protivnicima je Pavlovim, judaistima, bilo odgovoreno s jasnim »ne« (Dj 15,28). Misioniziranje je među poganima time bilo ozakonjeno. Pavlu se otvorio put među pogane. Bio je taj zaključak apostolskog sabora od presudnog značenja za povijest Crkve. Petar je konačno shvatio stvar, i Jakov (Dj. 15,7). »Službeno« je ustanovljeno da ne samo pogani nego i Židovi postižu spasenje po milosti Isusa Krista (15,11; Gal 2,16). Pavao napušta Jeruzalem izvojevavši pobjedu nad judeokršćanima. Ali oni su ga još više zamrzili; oni se mu vrebati za petama kud god se on odsad kretao. Skovali su pravu urotu protiv Pavla: željeli

⁹ P. Gaechter, *Geschichtliches zum Apostelkonzil*, u *Zeitschrift für katholische Theologie*, 85(1963) 339—354; Fr. Mussner, *Die Bedeutung des Apostelkonzils für die Kirche* (u Zborniku za biskupa M. Webera), Trier, 1962, str. 35—46; W. Schmithals, *Paulus und Jakobus*, Göttingen, 1963, str. 29—51.

su uništiti Pavlov auktoritet proglašujući ga otpadnikom, optužujući ga da nastupa lukavo, da izopačuje Riječ Božju, da propovijeda tako kako bi se ljudima svidio, da ispražnjuje Kristovo Evanđelje (usp. 2 Kor 4,1—5).

Evropsko misionarsko putovanje

Pavao odluči poduzeti veliko misijsko putovanje. Budući da nije sa sobom htio uzeti Marka, odijeli se Barnaba od njega (Dj 15,39). To je bio udarac za Pavla; Barnaba mu je uvijek bio prijatelj i suradnik. Pavao tada uzme sa sobom Silu (15,40) i pođe u Pizidiju i Likaoniju da posjeti već osnovane kršćanske zajednice. U Listri uzme za suradnika i Timoteja kojega je dao obrezati, budući da je bio iz mješovitog, židovsko-poganskog braka (16,1—3). Po uputi primljenoj od Duha Svetoga u dva navrata (Dj 16,6,7) Pavao dođe sve do Troje gdje je opet imao viđenje (Dj 16,6—10) u kojem ga Bog pozva navješćivati Evanđelje u Macedoniju. Pavao se odazva pozivu Božjem i prijeđe u Macedoniju, u gradić Filipi, a samim time i u Evropu. Tako Pavao umjesto pohoda već osnovanim Crkvama po Maloj Aziji započne veliko misijsko putovanje po Evropi (od 49. do 52.). U Filipima nije bilo mnogo Židova pa je Pavao ostao pošteđen od progonstva s njihove strane, ali je zato došao u sukob s poganskim magima i završio u zatvoru gdje je bio izbičevan pa tek onda pušten na slobodu (16,16—40). Dolazi u Solun (Tesalonike). Tu je bila brojna židovska zajednica s vlastitom sinagogom u kojoj je Pavao tri subote propovijedao Isusa Nazarećanina kao Mesiju, Krista i Sina Božjega. Poslije tri subote uspjeh je bio malen. Obratilo se tek nekoliko Židova, ali zato vrlo mnogo pogana i uglednih žena (17,4). Pavao je odmah počeo graditi zajednicu. Tada se pobuniše Židovi i nahuškaše mase protiv Pavla. Optužiše ga i pred vlastima da propovijeda da je Isus drugi kralj i da tako radi protiv carskih odredaba (17,7). No glavari dobiše jamčevinu i pustiše na slobodu Pavla i njegove suradnike (17,8). Ali je Pavao morao još iste noći ostaviti grad Solun; bilo mu je onemogućeno više u njemu djelovati.

U Solunu su Židovi organizirali pravu zavjeru protiv kršćanskih misionara, posebno protiv Pavla; Pavla su pratili sve do Bereje. Morao je bježati u Atenu, dok su Sila i Timotej mogli ostati u Bereji (17,14s). Iz ovog jasno vidimo da je neprijateljstvo Židova bilo usmjereno protiv Pavla osobno, očito kao bivšeg uglednog farizeja i židovskog rabina, a sada kršćanskog propovjednika. Moramo imati na pameti da su kršćane Židovi u to vrijeme smatrali sektom koja naučava krivovjerje.

Pavao o svojim misijskim iskustvima (1 Sol)

U Atenu je Pavao doživio neuspjeh; Atenjani su ga ismijali (17,32). Napustio je Atenu i došao u Korint; ondje je započeo djelovati »sa strahom, slabošću i s velikim drhtanjem« (1 Kor 2,3s). Uspjeh višetjednog rada bio je samo »protivljenje i hulenje« (Dj 18,6). Židovi su ga toliko napadali da je morao napustiti sinagogu. Situacija se toliko zaoštrila da je Pavao sa Židovima jedva mogao razgovarati. Bilo je to za Pavla razočaranje. Bila mu je opet potrebna Božja objava u kojoj mu Gospodin poručuje: »Ne boj se, govori samo i nemoj šutjeti, jer ja sam s tobom

i nitko neće na tebe ruku položiti, učiniti ti nešto zlo, jer sam si predodredio mnogo naroda za sebe u svom gradu!» (Dj 18,9—11; usp. Iz 41,10 i 43,5). Pavao dakle doživljava sudbinu velikih starozavjetnih proroka Jeremije i Izaije. Iz ovog vrlo nemirnog vremena Luka pripovijeda samo kako je Pavao morao na odgovornost Galionu.¹⁰ Napetost je došla do vrhunca: pogani-kršćani i Židovi posvadili su se i potukli (Dj 18,12—17; usp. 17,5—9). Dnevne su prijetnje Pavlu postale već i opasnost za život. Zato on poručuje Solunjanima: »Molite za nas, da bismo se oslobodili od bezbožnih i zlih ljudi« (2 Sol 3,2; Rim 15,30s).

U Korintu je Pavla posjetio Timotej i obavijestio ga o dobrom razvoju kršćanske zajednice u Solunu (godine 51/52). Razveseljen nad tim vijestima napisao Pavao Solunjanima poslanicu. U poslanici govori o svojem djelovanju i svojim uspjesima u Solunu. Govori i o progonstvima. (1 Sol 2,14—16) U tim je progonstvima Pavao naučio nešto veliko, naučio je da su progonstva nužno povezana s propovijedanjem Evanđelja. Tako jedno iskustvo postaje maksima: »Mi moramo kroz mnoga trpljenja ući u kraljevstvo Božje!« (Dj 14,22). Kraljevstvo Božje postižu kršćani kroz trpljenja, muke, patnje i progonstva. »Kad smo bili kod vas, pretkazivali smo kako nas imaju zadesiti nevolje, što se, kako znate, i dogodilo« (1 Sol 3,4). Dapače, Pavao je spoznao da je trpljenje određeno svakom kršćaninu: »Ta i sami znate, da smo za to određeni« (1 Sol 3,3). Tako je Pavao teološki, u svjetlu povijesti spasenja, ovrednjivao patnje, trpljenja i progonstva koja je sam doživljavao. Sebe smatra nasljednikom tipične sudbine izraelskih proroka i konačno samog Isusa: »Židovi su Gospodina Isusa i proroke ubili, i nas progone« (1 Sol 2,15). Preuzima motiv koji je judeokršćanima bio vrlo familijaran: sudbina Pavla i ostalih njegovih suradnika jest sudbina koju su imali proroci u Izraelu (Dj 7,52; Mt 5,11; 21,34—39; 23,31—37; Lk 6,22; 11,47). Povezujući sebe sa sudbinom Isusa i izraelskih proroka, Pavao daje svome životu posebno povijesno spasonisko značenje: »Oni nam žele zapriječiti da propovijedamo paganima da bi bili spašeni« (2,16; usp i Dj 15,1—5). Od sada je on gledao na ta progonstva sa strane Židova kao na grijeh protiv Boga. Zato ta progonstva u njegovim mislima poprimaju eshatološke dimenzije (2, 16).

No to nisu bile njegove jedine nevolje. Njegov nastup, ljudski gledano, nije baš bio osvajajući pa je davao protivnicima povoda da kritiziraju njegovu nauku i njegovo propovijedanje. Ali njegova je jakost pouzdanje u Boga: »Sami doista znate, braćo: naš dolazak k vama nije bio uzaludan« (1 Sol 2,1). Brani se od svih prigovora i napadaja: »Uistinu, naše poticanje ne proistječe iz zablude, ni nečistoće, ni prijevara... Nikada se, zaista, kako znate, ne poslužismo ni laskavom riječju ni — Bog nam je svjedok — prikrivenom pohlepom. Niti smo od ljudi iskali slavu — ni od vas, ni od drugih — premda smo se mogli nametnuti kao Kristovi apostoli« (1 Sol 2,3.5.6). Iz ovih redaka zaključujemo da su mu

¹⁰ Ovaj Pavlov susret s Galionom izvanredno je važan. Budući da po jednom pronađenom dokumentu, dopisu cara Klaudija, pronađenom godine 1910. u Delfima, doznajemo da je Galion bio prokonzul u Ahaji g. 51/52, možemo približno točno odrediti kronologiju Pavlova života. Usp. A. Deissmann, *Paulus*, Tübingen, 1925, s. 203—225; B. Rigaux, *Paulus*, str. 100—103.

protivnici, i Židovi i judeokršćani, prigovarali da njegovo propovijedanje proistječe iz zablude, da nije čista nauka, da vara ljude, da se služi lakavim riječima i da sve radi iz pohlepe za materijalnim dobitkom. Ti su progovori teško ležali na Pavlu. Pavao se brani: »Svjedoci ste vi i Bog kako smo se svebo, pravedno i besprijekorno vladali prema vama, vjericama« (1 Sol 2,10).⁴¹ Njegovo je načelo bilo uvijek: »Ne ugoditi ljudima nego Bogu« (1 Sol 2,4; usp Gal 1,10 i drugdje). Dapače, radio je svojim rukama, da mu nitko ne bi prigovarao da živi od rada tuđih ruku (1 Sol 2,9; usp. 2 Sol 3, 8s; 1 Kor 9,4—13; Fil 4,15).

Pavao je sigurno imao slabosti i osjećao ih je. No dok bi one nekog drugog slomile i onemogućile mu daljnji rad, njemu nisu smetale. Bio je svjestan da vrijedi za Boga, jer ga je sam Bog izabrao i izravno pozvao za svog apostola. »Nego kako je Bog prosudio povjeriti nam evanđelje, tako ga i navješćujemo — ne kao da želimo ugoditi ljudima, nego Bogu!« (1 Sol 2,4). Budući da ga je Isus Krist izravno pozvao, onda — znači — ima dovoljno odlika da bude njegov dobar propovjednik. Na temelju svoga pozvanja kao »apostol«, kao »poslanik Kristov« Pavao je mogao djelovati sa svim auktoritetom, ali to nije htio, nego se prema kršćanskim zajednicama koje je sam osnovao ponašao kao otac prema svojoj djeci (1 Sol 2,8; usp. 1 Kor 4,15); bio je vrlo osjetljiv čovjek, koji je težio za simpatijom i za prijateljstvom s ljudima. To se osjeća osobito u poslanici Filipljanima.

(*Nastavak slijedi*)

⁴¹ Usp. B. Rigaux, *Les Epîtres aux Thessaloniens*, Paris, 1951, str. 58—62, 397 ss; M. Denis, *L'Apôtre Paul prophète messianique des Gentils* — u *Ephemerides Theologiae Louvaniensis*, 1957, 245—318.